

כלי יקר

גיליון 74 שנה ב' ה'תש"פ

פרשת תצוה

כלי המקדש - גלות וגאולה, ודרך התורה

ו'אתה תצוה את בני ישראל' [שמות כו, ב]

אמרו רבותינו ז"ל במדרש [תנחומא תצוה, ב] 'זהו שאמר הכתוב [איוב יד, טו] 'למעשה ידיך תכסוף, אתה מאיר לכל העולם, ואתה מצוה להעלות נר תמיד, הוי אומר למעשה ידיך תכסוף, אמר הקדוש ברוך הוא לא לאורה אני צריך, אלא כדי להעלות אתכם ולזכות אתכם, שנאמר להעלות נר תמיד'.

מבאר רבנו ז"ע ב'עיר גבורים', דהנה כבר הזכרנו בפרשת תרומה [עין בעלון של פרשת תרומה] שכל מעשה המשכן היה דוגמא לצייר בו ענין פנימי, ולהביא האדם לידי מעשה שהוא התכלית, וכמו כן כל העניינים הנזכרים בפרשה זו, היו הכל ציור ללמוד מהם מוסר והנהגה, ולהגיד לישראל מראשית אחרית באיזו עון יגלו בראש גולים, ובאיזה זכות יגאלו, כאשר יתבאר לפנינו בענין מעשה המנורה ושמנה. והוא על דרך שאמרו רבותינו ז"ל [עין ערכין טו:] כשם שקרבנות מכפרין כך בגדי כהונה מכפרין, הושן מכפר על הדינין, שנאמר [לקמן כה, טו] 'ועשית חושן משפט', אפוד מכפר על עבודת אלילים, שנאמר [הושע ג, ד] 'אין אפוד ותרפים', מעיל מכפר על לשון הרע, שנאמר [לקמן כה, לה] 'ונשמע קולו' יבוא דבר שבקול ויכפר על הקול, כתונת מכפר על שפיכות דמים, שנאמר [בראשית לו, לא] 'זיטבלו הכתונת בדם', ואבנט מכפר על הירחורר הלב, ציץ מכפר על עזות מצח, שנאמר [ירמיה ג, ג] 'ומצח אשה זונה היה לך'.

נראה לפרש בענין האפוד והחושן, כי האפוד שחוגרין בו, היו סימן לדביקות ישראל אל השם יתברך, שנאמר [ירמיה יג, יא] 'כאשר ידבק האזור אל מתני איש כן הדבקתי בני ישראל וגו', וענין היותו נשא על הכתף, רמז שיכפר על עבודת אלילים שנשאו על הכתף, שנאמר [ישעיה מו, ז] 'ישארו על כתף יסגדו אף ישתחוו'. וענין שתי כתיפות חוברות, רמז שעתיד יהיו שני מקדשים הנמשלו לכתף, שנאמר [דברים לג, יב] 'ובין כתפיו שכן', פירשו רבותינו ז"ל [עין רש"י שם] שהוא בית המקדש שהיה בגובו של ירושלים כמו כתף, היינו שמביא רש"י שם בפירושו. ושני מקדשים אלו נחרבו בעון שתי כתיפות, א. בעבור העבודת אלילים שנשאו על הכתף כנוכר. ב. בעון שנאמר [זכריה ו, יא] 'ויתנו כתף סוררת', וזהו סוד [לקמן כה, ז] 'שתי כתיפות חוברות יהיו לו אל שני קצותיו וחרב', רמז שבזכות האפוד הנשא על שתי כתיפיו יתקיימו שני המקדשים הנקראים כתף.

וכאשר חיללו המקדש ולקחו להם שתי כתיפות אחרים היינו כתף סוררת שנתנו, והעבודת אלילים שנשאו אל כתף, אז בעון זה נחרבו שני המקדשים, אשר בין כתפיו שכן, וכדי שיהיה סימן זה מסור לישראל לזכרון לדורות, על כן אמר 'על שתי כתפיו לזכרון', וכי הקדוש ברוך הוא צריך לדבר המזכירו בתמיה, אלא שיהיה לישראל לזכרון לדורות הבאים אחריהם כנוכר.

וענין השתי אבני שוהם שבאפוד, גם כן רמז לשני מקדשים הנקראו 'אבן השתיה' שמשם הושתת העולם, שנאמר [ישעיה כה, טו] 'הגני יוסד בציון אבן אבן בחן פינת', ופירש רבנו בחיי שהשוהם הוא אבן הנותן חן, והוא רמז למה שנאמר [זכריה יב, ג] 'ושפכתי על יושבי ירושלים רוח חן ותחנונים וגו', ונרמז בזה שעל כל פנים סופם לשוב לקדמותה לעתיד, כענין שנאמר [ישעיה נד, יב] 'וכל שעריך לאבני אקדה'.

אמנם בענין החושן נרמז ענין זה באר היטב, בענין הארבע טורי אבן שהיו בו, שנאמר [לקמן כה, יז] ומלאות בו מלאות אבן ארבע טורים' והוא ארבע דברים שנקראו אבן, א. התורה נקראת אבן, היינו לוחות האבנים. ב. היצר הרע נקרא אבן, שהוא אחד משבע שמותיו [סוכה נב, ג]. ג. ישראל נקרא אבן, שנאמר [זכריה ט, טו] 'והושיעם כצאן עמו כי אבני נזר הם'. ד. המקדש נקרא אבן, היינו אבן השתיה, וכתב [ישעיה כה, טז] 'הגני יוסד בציון אבן אבן בוחן'. וענין היות הארבע טורים משולשים, בכל טור שלשה אבנים, רמז לארבע אלו שהזכרנו, כי האבן התורני משולש, שנאמר [משלי כב, כ] 'הלא כתבתי לך שלישים וגו', וכמו שאמרו רבותינו ז"ל [שבת פח.] 'אורייתא תליתאה' היינו התורה הנביאים וכתובים, או שלשה חלקי המצות [עין בדברי רבנו ז"ע בפתיחה שניה על מה שאמרו רבותינו ז"ל בריך רחמנא דיהב לן אורייתא תליתאה] וישראל גם כן משולשים, כמו שאמרו רבותינו ז"ל [ל' לא תליתאה, היינו כהנים לוויים וישראלים, או כנגד שלש כיתות שבישראל. והמקדש רמז לשלשה מקדשים, ואבן היצר הרע המשלים פעולותיו על ידי שלשה סרסורים דהיינו שני העינים והלב. כמו שאמרו רבותינו ז"ל [רש"י במדבר טו, טט] 'העין רואה והלב חומד, וכלי המעשה גומרין'. ועל דרך שנאמר 'על שלשה פשעי ישראל וגו', וכתב [משלי ל, כא] 'תחת שלש רגזה ארץ תחת שנואה', כי היצר הרע הנקרא שונא תחת עבד כי ימלוך, היינו שבדין היה לו להיות משועבד תחת היצר הטוב והוא רוצה למלוך, שכן קראו שלמה [קהלת ד, יג] 'מלך זקן וכסיל',

המשד בעמוד הבא

המשך - כלי המקדש - גלות וגאולה, ודרך התורה

וכן הוא מה שנאמר [משלי ל, כג] 'ושפחה כי תירש גבירתה', לפיכך אמר 'ועל ארבעה לא אשיבנו', כי שני אלו ענין אחד. [שם שם, כב] 'ונבל כי ישבע לחם', עד דרך שנאמר [שם כה, כא] 'אם רעב שונאך האכילהו לחם', היינו לחמה של תורה.

והושמו ארבע טורי אבן אלו בחשן, ובכל טור שלשה אבנים כנגד ארבעה אלו שהם משולשין, והושם ביניהם אף השלשה אבנים המרמזין על היצר הרע היינו שיכפר החשן על היצר הרע המתנגד לישראל ולמקדש ולתורה.

לישראל כמו שאמרו רבותינו ז"ל [סוכה נב]. שמניח האומות ומתגרה בישראל, ולתורה כמו שאמרו רבותינו ז"ל [שם] ובתלמידי חכמים יותר מכולם, ולבית המקדש, כמו שאמרו רבותינו ז"ל [שם] 'פניו אל הים הקדמוני' שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו וכו'. ונתחבר בחושן כולם יחד כענין שנאמר [משלי ז, ז] 'ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו', היינו היצר הרע ישלים אתו שיהיה פונה אל התכלית.

וזהו שהיה החושן נתון על הלב, לכפר על היצר הרע המגרה בלב דווקא, לפי שכל האברים נשמעין אל הלב, ולזה כתיב [משלי ד, כג] 'מכל משמר נצור לבך', וכמו שאמרו רבותינו ז"ל [ברכות נד]. 'ובכל לבבך בשני לבבך ביצר טוב וביצר הרע', גם ענין היותר החושן נתן על הלב הרמז על ארבעה אלו שהזכרנו הנרמזו בלב, היצר הרע כבר הזכרנו, והתורה שנאמר [דברים ו, ו] 'זהיו הדברים האלה על לבבך', והמקדש הוא באמצע העולם [תנחומא קדושים, י], כמו הלב הנתון באמצע הגוף, וכתוב [מלכים א, טז] 'זהיו עיני ולבי שם כל הימים', וישראל, שנאמר [שיר השירים ח, ו] 'כחותם על לבך', וכתוב [תהלים עג, א] 'אך טוב לישראל אלהים לברי לבב', וזהו שאמר 'החושן היה מכפר על הדינין', רמז למה שאמרו רבותינו ז"ל [ברכות סא:] 'הרשעים יצר הרע שופטין', והוא בדרך שהזכרנו שהושם בחושן להציל האדם משופטי נפשו והוא מבואר למבין. [ועיין שם בדברי רבנו ז"ע דיוק בשמות אבני החושן בארבעת הדברים שהזכיר עיי"ש] ולפי שהחושן והאפוד כונה אחת לשניהם, על כן צוה לחברם יחד, שנאמר [לקמן כח, כח] 'ולא יזח החושן מעל האפוד'.

ואחר כך נצטוו במעיל, לכפר על מה שנאמר [ויקרא כו, ט] 'במעלם אשר מעלו בי', והשפה אשר לפיו, לכפר על מעשה שפה ופה, היינו לשון הרע.

והציץ הוא לשון הסתכלות, על דרך [שיר השירים ב, ט] 'מציץ מן החרכים', והוא רמז שיסתכל האדם בשלשה דברים ואינו בא לידי עבירה [אבות ב, א], כי יתבייש מבוראו ולא יעז עוד מצח. א. שיסתכל מאין הוא בא מטפה סרוחה, על דרך שנאמר [איוב יד, ב] 'כציץ יצא וימל'. ב. לאן אתה הולך, על דרך שנאמר [תהלים קג, טו-טז] 'אנוש כציץ השדה, כן יציץ רוח עברה בו ואיננו, ג. לפני מי אתה עתיד ליתן דין, שנאמר [שם עב, טז] 'ויציצו מעיר כעשב הארץ, וכשנסתכל בשלשה אלו אז שוב לא יעזי מצח, וזהו שאמרו 'ציץ בא לכפר על עזות מצח'.

הכתונת מכפר על שפיכות דמים, כי הגוף הוא כתונת הנפש, וההורג הורג הגוף שהוא הכתונת. מצנפת בא לכפר על גסות הרוח, רמז להעוטר בשררה שאינו שלו, כי מצנפת הוא לשון 'שררה ועטרה', כענין שנאמר [יחזקאל כא, לא] 'הסר המצנפת והרם העטרה זאת לא זאת השפל הגבה'. ואבנט שהוא חגור של מכנסים, בא לכפר על הרהור הלב באיזו אשה, שלזה באו המכנסים לכסות אותו אבר שלא יבוא לידי הרהור, וזהו שנאמר [לקמן כח, מב] 'לכסות בשר ערוה'.

וכמו שאלו הבגדים מרמזין על ענינים פנימיים, כמו כן ענין שמן המנורה, כי המנורה עם שבעה נרותיה מרמזת על שבע כיתות של צדיקים שזכרו רבותינו ז"ל [ויקרא רבה ל, ב] על הפסוק [תהלים טו, יא] 'תודיעני אורח חיים שובע שמחות, אל תקרי שובע אלא שבע, אלו שבע כיתות של צדיקים שפניהם דומה לחמה וללבנה ולכוכבים ולרקיע ולברקים וללפידים ולמנורה וגו', שנאמר [זכריה ו, ב] 'זהנה מנורת זהב כלה', וענין שכל השבע נרות פונים אל נר מערבי, רמז שכולם פונים אל נר השכינה שהיא במערב, כי לעולם הבא התענוג שלהם הוא שנהנין מזיו השכינה שבמערב, שנאמר [ישעיה נט, ט] 'ויראו ממערב את שם ה' וגו'.

ונרמז עוד בשבע נרות של מנורה על 'נר מצוה ותורה אור' [משלי ו, כג], וכתוב [שם ט, א] 'חצבה עמודיה שבעה', ולפיכך נרמז בפרשה זו קצת מדרך 'נר מצוה ותורה אור', וזהו שאמר 'ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן', רמז לתורה, כמו שהשמן מביא אור לעולם כמו כן התורה, והזכיר 'אליך' כמו שאמרו רבותינו ז"ל [תנחומא בשלח, י] 'שמושה מסר נפשו על התורה, לפיכך נקראת על שמו, שנאמר [מלאכי ג, כב] 'זכרו תורת משה עבדי', וזהו שאמר 'אליך'. 'שמן זית' כמו שאמרו רבותינו ז"ל [דברים רבה ז, ג] 'מה הזית תחלתו מר וסופו מתוק, כמו כן התורה, שנאמר [איוב ח, ז] 'והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד', ולזה אמרו רבותינו ז"ל [ראש השנה טז:] 'כל שנה שרשה מתחילתה מתעשרת בסופה', והוא כמו שאמרו רבותינו ז"ל [אבות ד, ט] 'כל העוסק בתורה מתוך עוני, סופו לעסוק בה מעושר', וזהו שאמר 'כל שנה' היינו כל השנה משנתו מעוני, דהיינו שרשה מתחילתה, מתעשר בסופו.

ונראה עוד לפרש, כי הלומד תורה מעוני אז הוא נצרך להיות מלמד לאחרים, ובזמן שהוא מלמד לאחרים אז עשירות החכמה והתורה בביתו, כמו שאמרו רבותינו ז"ל [כתובות ג] 'הון ועושר בביתו, זה הלומד תורה ומלמדה', כי בזמן שהוא מלמדה אז הוא מקבל מתלמידיו יותר מרבותיו, כמו שאמרו רבותינו ז"ל [תענית ז] 'ומתלמידי יותר מכולם', ואז 'הון ועושר התורני בביתו', וזהו שאמרו 'כל שנה שרשה מתחילתה'. והוא מבואר למבין. זהו שהמשיל התורה לשמן זית, שתחלתו מר וסופו מתוק.

נר המערבי - משפיע אור לעולם מאורו של משה

'ואתה תצוה את בני ישראל וגו' [שמות כו, כ]

יש לדקדק מהו 'ואתה תצוה' שני נוכחיות, 'ואתה צוה' מבעי ליה למימר, גם מלת 'ואתה' כולה מיותרת, כי היה לו לומר **צו את בני ישראל**, כי בלשון זה נאמר בפרשת אמור [כו, ב] על הנרות הללו, ומה שכתב הרמב"ן לומר שהקפיד שלא יעשה זה על ידי שליח וכו', מכל מקום היא גופא קשיא למה הקפיד במצוה זו יותר מבכל המצוות, וכן בסמוך נאמר [לקמן כה, ג] **'ואתה תדבר'** גם שם הדבר צריך ישוב, עוד הקשו המפרשים מה ענין מצוה זו לכאן, כי עיקר מקומה אחר עשיית המשכן והנחת המנורה. ומהר"י אברבנאל פירש כי עיקר מצוה זו בפרשת אמור [ויקרא כד, ב], וכאן נאמר 'תצוה' רצה לומר אתה עתיד לצוות את בני ישראל וכו', ולדבריו כל פסוק זה מיותר, כי מה הגיד לו בזה שסופו לצוות, ומה יעשה הרב בפסוק 'ואתה תדבר' הנאמר בסמוך. ועוד קשה, 'להעלות נר תמיד', 'נרות' מבעי ליה שהרי שבעה היו. ועוד קשה, הלא לא דלקו כי אם מערב עד בוקר ולמה אמר 'תמיד'. ועוד קשה, באמרו **'באהל מועד מחוץ לפרוכת אשר על העדות'**, כל מראה מקום ארוך זה הוא נראה ללא צורך, כי היה לו לומר 'על המנורה יערוך אותו' וכבר ידענו מקום המנורה היכן היא. והנה לא הוזכר כי אם נר אחד, ובפרשת אמור אמר יערוך את הנרות. ועוד, כאן נאמר **'באהל מועד'** ואחר כך **'מחוץ לפרוכת'** ובפרשת אמור מוחלפת השטה, שאמר תחילה **'מחוץ לפרוכת'** ואחר כך **'באהל מועד'**. וכאן נאמר **'מחוץ לפרוכת אשר על העדות'**, ושם נאמר **'מחוץ לפרוכת העדות'**.

ונראה ליישב כל זה, ממה שכתב הרמב"ן כי מה שאמר 'להעלות נר תמיד' היינו נר מערבי שהיה דולק לעולם, אבל שאר הנרות לא היו תמיד כי אם מערב עד בקר, בהנחה זו יתורצו כל הספיקות הנזכרים, כי אמר שצוה ה' למשה על המשכן וכל כליו, וחלק המשכן לשלשה חלקים, ועל כולם אמר **'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם'** [לעיל כה, ח], והיה הפרוכת מבדיל בין קדש לקדש הקדשים, ורצה משה שבכל חלק יהיה דבר המורה על שהשכינה שרויה בישראל, והנה בקודש הקדשים היו לוחות העדות אשר יתנו עדות ה' **נאמנה שהשכינה שרויה שם**, כי הלוחות היו בהם מעשה נסים, שהיו נקראים משני עבריהם, ומ"ס וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים [מגילה ג, א], ותינח שכל הבא למקום ההוא יראה עין בעין כי שם ה' נקרא עליו, האמנם אחר שהפרוכת מפסיק ואין כל אדם רשאי לבא שמה, פן חלילה יאמר המהרהר הרוצה לשקר ירחיק עדין [הרא"ש פרק שבעות הדיין ג, א] **על כן הוצרך הקדוש ברוך הוא לעשות גם בהיכל נס תמידי זה בנר מערבי**, כדי שכולם יסתכלו בו ויראו מנר מערבי שם ה', כי הוא שוכן בתוכם, ואילו לא היה הפרוכת מכסה על ארון העדות לא היה צורך בנס זה.

ולהצעה זו נאמר, שכל פרשה זו אין הכוונה לצוות על נרות המנורה, כי אם בפרשת אמור שם עיקר מקום של ציווי זה, וכאן עיקר הציווי **על נר מערבי זה**, לגלות למשה כי אף על פי שהפרוכת מכסה על ארון העדות, מכל מקום יהיה גם במקום הקדש נס מתמיד המפרסם כי ה' שוכן שמה.

וכבר ידעת שמושה רבינו ע"ה נאמר בו [דברים לג, כא] **'וירא ראשית לו'**, כי הוא היה ראשית והתחלה לכל הדברים העומדים בנס, והוא היה כנר זה שמדליקין ממנו כמה נרות והנר אינו חסר [עין ספרי בהעלותך ג, א], כך הואצל ממנו שפע רוח הקודש על כל הנביאים שבאו אחריו, כי **'פני משה כחמה'** [בבא בתרא עה, א], וממנו הואצל האור על כולם, כך נר מערבי זה שהיה אורו מתמיד בדרך נס הואצל עליו מאורו של משה, כי הוא היה אמצעי בין אור ה' לכל מיני אורה אשר עמדו בנס, והיה הסימן על זה שבלידתו נתמלא כל הבית אורה [מגילה יד, א], להורות שהוא יהיה המקבל הראשון מן אור העליון, ובאמצעייתו הושפע האור על כל מקום שיש בו דבר העומד בנס, לכך נאמר **'ואתה תצוה'**, שני נוכחיות, לומר **'ואתה'** היינו ממהות עצמותך ותוספות אורה שבו, **'תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן וגו'**, שהשמן יוקח **'אליך'**, רצה לומר לצרפו אליך, כדי שתשפיע עליו מהודך, כדי להעלות נר תמיד זה נר מערבי שהיה תמידי בדרך נס.

ואחר כך נתן טעם לשבח, למה היה צורך בנס זה, לפי שהוא **'באהל מועד מחוץ לפרוכת אשר על העדות'**, כי הפרוכת מבדיל בין המקום שיש בו עדות על שהשכינה שרויה בישראל ובין סתם אהל מועד, לפיכך **'יערוך אותו אהרן מערב ועד בקר'**, וכי כל הלילה היה עומד ועורך, אלא שנותן בו שמן כמדת חברותיה שאין בו כי אם שיעור דליקה מערב ועד בקר, ואף על פי כן יעלה נר תמיד, ועדיין לא פורש באיזו נר יתמיד נס זה, עד שאמר **'לפני ה'**, היינו נר מערבי הסמוך לשכינה שבמערב, כי מצד העדות דומה נר זה אל ארון העדות, ועל פי שנים עדים יקום דבר [דברים יט, טו], ושניהם על ידי משה, כי גם התורה נקראת על שמו, ולא הזכיר כאן כל הנרות, כי אין כאן מקומם כי אם בפרשת אמור כמו שנאמר שם **'על המנורה הטהורה יערוך את הנרות'**. ולכך לא נאמר שם **'ואתה תצוה'**, לפי שעיקר הציווי שם היה על כל הנרות, ואגב גרר אחר שם גם נר מערבי זה באמרו **'להעלות נר תמיד מחוץ לפרוכת העדות באהל מועד יערוך אותו'**.

ונראה לי שסדר הפסוק של פרשת אמור כך הוא, שצריך להפסיק בין מלת **'לפרוכת'** למלת **'העדות'**, וכך פירושו, **'להעלות נר תמיד מחוץ לפרוכת'**, רצה ה' שיהיה נר אחד תמידי בדרך נס מחוץ לפרוכת, ואחר כך פירש מה משמש נס זה, על זה אמר **'העדות באהל מועד'**, כי נס זה יתן עדות ה' נאמנה גם באהל מועד שהכל מסתכלים שם, ויראו מנר מערבי זה את שם ה' כי בקרבם הוא, כי **'יערוך אותו אהרן מערב עד בקר'** ויהיה לפני ה' תמיד.

המשך בעמוד הבא

המשך - נר המערבי - משפיע אור לעולם מאורו של משה

ולפי שנאמר שם 'צו את בני ישראל ויקחו אליך', שמע מינה שיש כאן דבר המיוחס לכל בני ישראל, ויש בו דבר המיוחס אל משה לבד, שהרי נאמר 'אליך', על כן הוצרך לפרש שניהם, כי הדבר המיוחס אליך ולא להם הוא הדבר העומד בנס, אשר עליו אמר 'להעלות נר תמיד עד חוקת עולם לדורותיכם', ואחר כך פירש הדבר המיוחס לכל ישראל, הוא מה שנאמר 'על המנורה הטהורה יערוך את הנרות לפני ה' תמיד', כי כל הנרות היו פוננין מול נר מערבי זה [מנחות צח:], על כן נאמר בכולם 'לפני ה' תמיד', ופירוש זה יקר.

דבר אחר, לכך נקט מראה מקום זה 'מחוץ לפרוכת אשר על העדות', שלא יטעו לומר כי הוא יתברך צריך לאורה, שהרי הפרוכת מפסיק בין המנורה למקום השראת שכינתו, ועוד ששם העדות וכולו אורה, אלא ודאי עיקר קיחה זו אליך לצרכך. ובילקוט שמעוני [שעח] מסיק, שלכך היו חלונות של בית המקדש רחבות מבחוץ וצרות מבפנים, להורות שלא היה השמש מאיר אל המקדש, אלא אדרבה המקדש היה מאיר לכל העולם, שנאמר [יהוה אלהינו] 'זה ארץ האירה מכבודו'. וכן בארנו למעלה פרשה ויצא [בראשית כה, יא] בפסוק ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש. ואולי שלכך נקט 'אליך', לרבותא, כי אפילו 'פני משה שהוא כפני חמה', מכל מקום אתה צריך לאור רוחני זה, כי אין השמש מאיר אל המקדש אלא המקדש מאיר אל השמש, כי ממנו יוצא השפע אל כל צבא מרום.

ויש בפרשה זו מוסר אל הטועים, הנותנים החלק המובחר מן ממונם לצורך החומר לאכול ולשתות ויתר תענוגות בני האדם, וכל המלאכה נמזזה ונמס אותה יתן לצורך נר אלהים נשמת אדם, כדרך שעשה קין, אלא ילך בדרך הבל שהביא מנחה לה' מבכורות צאנו ומחלביהן [בראשית ד, ז], כך יתן ראשון למאור לצורך נר אלהים נשמת אדם אשר אורה נצחי, כמו שנאמר 'להעלות נר תמיד', והשני יתן למנחות שהיה מאכל לכהנים, ודי רמז בזה למבינים.

לעילוי נשמת

מרן ראש הישיבה, הי חסיד הי עניו, אשר נשא את
עול עולם התורה על כתפיו בעזו ותעצומות

רבנו שמואל בן רבנו שלמה זלמן אוירבעך

זי"ע

נתרם על ידי אחד הקוראים

הקדמת חושן לאפוד

'ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד' [שמות כח, ד]

כאן הזכיר החשן קודם לאפוד, ואחר כך בפרט [פסוק ו] הקדים האפוד ואחר כך 'ועשית חשן', וכן בשעת מעשה בפרשת פקודי [לקמן לט, ב-ח] הקדים גם כן אפוד לחשן, ועוד קשה בכולם נאמר 'ועשית' וכאן נאמר 'ועשו את האפוד', ותמה אני על כל המפרשים שנתעוררו על מה שנאמר בארון 'ועשו ארון' וכאן אין פוצה פה.

ולפי מה שיתבאר בסמוך במעשה האפוד שבא לכפרה על עבודה זרה, דהיינו על העגל שעשו, שגרם שבירת הלוחות שנשא משה על כתפיו, על כן בא האפוד על שתי כתפיו, וכתוב 'שתי כתפות חוברות יהיה לו' [פסוק ז], כנגד שני הלוחות שהיו בהם חמשה דברות מול חמשה [מכילתא מסכת דבחודש ח], אם כן שפיר קאמר 'ועשו' לשון רבים, מן הטעם שנאמר 'ועשו אצל הארון'.

האמנם נראה קרוב לשמוע, לפי שאמרו רבותינו ז"ל במסכת [ערכין טז:] 'למה נסמכו קרבנות לבגדי כהונה לומר לך מה קרבנות מכפרין אף בגדי כהונה מכפרין, חשן מכפר על הדינין, אפוד מכפר על עבודה זרה, מעיל מכפר על לשון הרע, כתונת מכפר על שפיכות דמים, מצנפת מכפר על גסות הרוח, אבנט מכפר על הרהור הלב, ציץ מכפר על עזות מצח, מכנסים מכפר על גילוי עריות ויליף שם כולהו מקרא.

ולפי זה נוכל ליישב מה שהקדים הקדוש ברוך הוא חשן לאפוד, כי יותר הקדוש ברוך הוא מקפיד על קלקול הדינין ממה שמקפיד על עבודה זרה, וראיה מן דור הפלגה שפשטו ידיהם בעיקר ולא נאבדו, ודור המבול על ידי שהיה חמס וגזל ביניהם נאבדו [עין סנהדרין קח:], כי אם יחטא האדם אל השם יתברך מה יעשה לו, אבל ישראל לכבודו של מקום ברוך הוא הקדימו עשיית האפוד, כי חטא עבודה זרה חמור עליהם יותר מן קלקול הדינין, לכך נאמר 'ועשו את האפוד', כי לשון 'ועשו' משמע גם הגדת עתידות, לומר שכך יהיה שיעשו את האפוד תחילה, ועוד כי הקדוש ברוך הוא בידו למחול ולוותר על עבודה זרה, אבל לא על קלקול הדינין בדברים שבין אדם לחבירו, כי אין הקדוש ברוך הוא מוחל כי אם בדברים שבינו לבין הבריות, אבל ישראל אמרו בידענו למחול ולוותר על מה שקרה לנו עוות על ידי קלקול הדינין, אבל חלק גבוה מי יתיר לכך הקדימו מעשה האפוד.

וזה דומה למה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה, 'נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים' [במדבר לא, ב] ומשה אמר [שם פסוק ג] 'לתת נקמת ה' במדיין', ומכאן למד רש"י לומר אף על פי שמושה שמע שמיתתו תלויה בדבר מכל מקום עשה בשמחה ולא אחר, כי אילו לא עשה בשמחה אם כן היה לו לומר לישראל דברים כהויותו, שניקמו מהם נקמת בני ישראל על מה שעשו להם, כי הפילו עשרים וארבע אלף מישראל, אלא ודאי שמושה חשב מאחר שישראל אוהבים למנהיגיהם, וישמעו שמיתת משה תלויה בנקמה זו, אם כן יאמרו כלום הקדוש ברוך הוא מבקש לעשות נקמה כי אם בעבורינו, אם כן יאמרו נא ישראל אנחנו נמחול על מה שעשו לנו, ולא נבקש הנקמה כל כך מהרה, על כן שינה משה ואמר 'לתת נקמת ה' במדיין' על מה שעשו כנגד ה' במעשה פעור, ואם כן חלק גבוה מי יתיר לאחרו, ואם כן ודאי עשה משה בשמחה ולא אחר, ודבר זה יתבאר עוד בפרשת מטות בעזרת השם [במדבר לא, ב].

כלי המקדש מכפרין - ביאור הענין

ושבצת הכתונת שיש ועשיית מצנפת שיש ואבנט וגו' [שמות כה, לט]

רבותינו ז"ל אמרו [ערכין טז.] שהכתונת בא לכפר על שפיכות דמים, ומה ענין זה לזה, ואם בעבור שהשבטים אחי יוסף טבלו כתונת יוסף בדם, מכל מקום כל שפיכות דמים הנעשה בכל דור ודור מה ענינו על הכתונת, כי בלי ספק שכפרה זו היא בכל דור ודור, ולא על שפיכות דמים של השבטים לבד, ובעל העקידה נדחק מאד בדבר זה כאשר תראה בספרו, גם שם לא היה שפיכות דמים כלל, כי מה שטבלו הכתונת בדם אין זה שפיכות דמים, אך בדרך רחוקה יש צד שפיכות דמים, כי מכרוהו לעבד ואמרו רבותינו ז"ל [בבא בתרא ה:] 'שבי כולוהו איתנהו ביה'.

ואולם מצאתי ישוב לזה ממה שכתב רבינו בחיי פרשת וישב [בראשית לו, ג] וזה לשונו: 'על הכתונת נתגלגלו הדברים בשעבוד גופותם במצרים, וכן לאחר זמן היו עשרה הרוגי מלכות, כי כן הגוף כתונת הנפש' עד כאן לשונו. הנך רואה דעת הרב שהגוף הוא כתונת של הנפש ומלבושו, ואם כן יש דמיון ויחס לכתונת זה עם גוף הנרצה.

והיה כולו שיש דהיינו פשתן, כי קיץ היה ראש לכל הרוצחים, ונתגלגל הדבר על ידי שהקריב זרע פשתן ולא נתקבל קרבנו, ונתקבל קרבן אחיו הבל, על כן נתקנא בו והרגו, ועל כן היו 'שש' ערי מקלט, כי שש נופל על לשון ששה.

'ומצנפת שיש', הוא מכפר על גסות הרוח, לפי שהמצנפת היה כמו עטרה המורה על השררה, כמו שנאמר [יהזקאל כא, לא] 'הסר המצנפת והרם העטרה', וכתיב [ישעיה סב, ג] 'וצניף מלוכה בכף אלהיך'. והיה עשוי משיש, כי השיש ראוי למי שעולה לגדולה, כמו שנאמר ביוסף [בראשית מא, מב] 'וילבש אותו בגדי שיש'.

והאבנט מכפר על הרהור הלב, לפיכך היה האבנט ל"ב אמה ארכו [ירושלמי יומא פרק ז, ג], והרהור עבירה קשה מן העבירה [יומא כט:], לפי שהמעשה עצמו אחר אשר כבר עשהו ייטע מעמל נפשו ונפשו קצה בו, אבל הרהור דבק בו לעולם, כאשר ידבק האזור אל מתני איש, על כן בא לכפרה האבנט שהיה דבק בו כחגור.

ועשה להם מכנסי בד לכפר על גילוי עריות, דבר שבצנעא נוהג כשמתחידים בד בבד, כי בד יש במשמעותו גם לשון בדידות, והיו בגדי כהונה מכפרים על שמונה עבירות אלו, כי ארבע מהם החמורים שבכל העבירות התלויות במעשה ובדבור, והם עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכות דמים, ולשון הרע כנגד כולם [ערכין טו:], וארבע מהם כללים, כי קלקול הדינין גורם השחתת העולם [עיי' שבת לג:], וגסות הרוח והרהור עבירה ועזות מצח כוללים כל העבירות והם מצויין ביותר.

ואולי שזה היתה כוונת הגר, שהיה אומר אתגיייר על מנת שיעשוני כהן גדול כדי שילבש בגדים אלו כדאיתא מסכת שבת [לא:], וכי היה כל כך שוטה שרצה להתגיייר בעבור לבישת בגדים אלו, אלא ודאי ששמע קול סופרים מקריין 'ואלה הבגדים אשר יעשו' עם פירוש כוונתם על מה הם מכפרים, וידע הגר בעצמו שהוא עבר על כל אלו בגיותו, והוא צריך לכל הכפרות האלו.

ונראה שזה היתה גם כוונת אחשוורוש שנתלבש בבגדי כהונה, כמו שלמדו במסכת מגילה [כג:] בגזירה שווה נאמר כאן 'תפארת גדולתו' [אסתר א, ה] ונאמר להלן 'לכבוד ולתפארת' [פסוק ב], מה להלן בגדי כהונה אף כאן בגדי כהונה, כי גם הוא טעה בזה לומר שלבישתם יהיה לו לכפרה על כל שמנה ראשי עבירות אלו.

ונוכל עוד ליישב בזה מה שדרשו רבותינו ז"ל מסכת מגילה [כג:] על פסוק [אסתר א, ה] 'זהקרוב אליו כרשנא שתר אדמתא וגו', אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא כלום הקריבו לפניך פרים בני שנה ושתי תורים על מזבח אדמה. ותרשיש, כלום שמשו לפניך בבגדי כהונה שיש בהם תרשיש שהם וישפה. מרס מרסנא, כלום מרסו לפניך בדם ובמנחות וכו', ונראה לי לפרש מה שלא הזכיר מכל בגדי כהונה כי אם החשן שהיו בו האבנים, ומכולם לא זכר כי אם התרשיש, לפי שבכל בגדי כהונה לא היתה הקדושה מבוררת כל כך כמו בחשן שהיו שם האורים שם המפורש, והיו שם שנים עשר אבנים, ורמז לכולם בתרשיש, דהיינו 'תרי שיש' שתי פעמים שיש הרי שנים עשר.

והנה מדרש זה מחוסר ביאור, כי יש להקשות למה לא קטרגו לאמר כלום קבלו התורה, כלום הם מניחין תפילין וכדומה להם, אלא ודאי לפי שלא נצטוו עליהם על כן אין להאשימם בזה, ואם כן הרי גם על הקרבנות לא נצטוו ואיך קטרגו עליהם על שלא הקריבו פרים וכו', ועוד יש לדקדק בלשון למה אמרו המלאכים בלשון שלילה, 'כלום הקריבו לפניך', ולמה לא אמרו סתם הלא אין מקריבין לפניך קרבנות, אלא ודאי שעיקר הקטרוג היה על שראו המלאכים את אחשוורוש שנתעטף בטלית שאינו שלו, ונתלבש בבגדי כהונה, ועוד שיהיה מן כלי המקדש, כמו שלמדו רבותינו ז"ל מן פסוק 'וכלים מכלים שונים' [אסתר שם ז:], שרשע זה היה משתמש בכלי מקדש [מגילה יב:], על כן מצאו המלאכים מקום לבלבל סעודתו ולקטרג עליו, לומר לפני הקדוש ברוך הוא רבוננו של עולם ראה איך זה הרשע נתלבש בבגדי כהונה כאילו היה כהן ומקריב קרבנות, וכי הקריב לפניך פרים ותורים, וראה איך נתלבש בתרשיש תרי שיש קודש קדשים הוא לה', וכי עבד בהם עבודת השם יתברך,

המשך בעמוד הבא

המשך - כלי המקדש מכפריין - ביאור העניין

ובאמרם 'מֵרַס מֵרַסנָא' קראו תגר עליו על שנשתכר בכלי קודש, וכי מֵרַס בהם דם ומנחות כמשפט כלים קדושים אלו, אלא נשתמש בכלם לצרכו, ואם כן ראוי הוא לעונש גדול, כי 'הזר הקרב יומת' [במדבר יח, ז], ובזה מדוקדק הלשון 'כלום הקריבו' כמבואר לכל משכיל.

אך עדיין יש לנו מקום ללון על בעל מדרש זה, כי איך דרש 'כרשנא שתר אדמתא' שכל זה דברי המלאכים, ולשון הפסוק אינו משמע כן, שהרי נאמר 'שבעת הסריסים רואי פני המלך', שמע מינה שכל אלו שמות הם, כי איך יהיה נקשר תחילת המקרא עם סופו, ועוד קשה למה באמת לא נענש אחשורוש כמו שנענש בלשצר על שנשתמש בכלי קודש, ועוד מה ראה אחשורוש על ככה להשתמש בכלי קודש, וכי לא ראה או ידע מה שקרה לבלשצר, ועוד קשה כי רבותינו ז"ל [מגילה יב.] אמרו 'והשתיה כדת היינו כדת של תורה אכילה מרובה משתיה, כמו אכילה ושתייה של מזבח, פר ושלשה עשרונים סולת לאכילת המזבח, וחצי ההין יין לשתייה', ומה ראה אחשורוש על ככה, והלא בנוהג שבעולם שבכל סעודה השתיה מרובה משל אכילה, ופוק חזי מאי עמא דבר, ולמה היה אחשורוש משנה ממנהג העולם לעשות סעודתו דוגמת אכילת המזבח.

והקרוב אלי לומר בזה, שאחשורוש רצה לתקן בזה שני דברים. האחת הוא, שמצינו בכל מקום שיש סעודה גדולה ששלחנו מלא ושלחו רבו ריקם, ניתן פתחון פה למקטריגים לומר, רבונו של עולם ראה מכל הסעודות הללו כלום הקריב לגבוה פר ואיל, כדמסיק בילקוט פרשת וירא [כב, א-ה] 'אחר הדברים האלה', שהיו המלאכים מקטריגים ואומרים, מכל הסעודות הללו שעשה אברהם כלום הקריב לפניך פר ואיל וכו', כך היה אחשורוש מתירא שמא יקטרונו על סעודתו במרום, כלום הקריב מכל הסעודה לגבוה פרים או תורים, על כן טעה בדמיונו לומר שיהיה מתוקן הכל כשיעשה סעודתו מעין סעודות המזבח, ונרצה לו לכפר עליו כאלו הקריב ממש על המזבח, ועל כן לקח כלי הקדש, ונתלבש בבגדי כהונה, ועשה אכילה מרובה משתיה, וקרא לסריסיו שמות על שם הקרבנות, כי חשב שכל זה יעלה לו לרצון כאילו נעשה הכל על המזבח ממש.

השניה הוא בהפך זה, שעיקר כוונתו היתה ללבוש בגדי כהונה להיות לו לכפרה, כי הוגד לו מן חכמי ישראל כי שמונה בגדים אלו מכפרים על עונות ידועות, אז רצה להתפאר בהם לכבוד ולתפארת, וגם בכלי קודש רצה להתפאר כי לא נמצא כמותם, כמו שלמדו מן פסוק 'וכלים מכלים שונים' [ילקוט שמעוני אסתר א, תתרמח], ומכל מקום הוגד לרשע זה שאסור ללבוש בגדים אלו לזרים כי אם לכהן בשעת עבודה, וגם מצד כלי הקודש היה מתירא מן העונש שקרה לבלשצר. על כן חשב לתקן זה, ואמר, בשלמא בלשצר חשב וטעה כי הוא נשתמש בכלים אלו שלא כדרכו, שהרי דרך תשמישם הוא שתהיה אכילה מרובה משתיה, ואצל בלשצר כתיב [דניאל ה, א] 'לקבל אלפא חמרא שתי', ואם כן ודאי היה מרבה בשתייה יותר מבאכילה, והכל עשה כדי להרחיק הכלים מקדושתן להשתמש בהם שלא כדרכן על כן נענש, ועוד חשב שנענש לפי שמכל הסעודה לא הקריב פר ואיל וכו'.

אמנם אחשורוש חשב להיות נקי מכל אלה, כי אמר אני אשתמש בכלים אלו כדרכן אכילה מרובה משתיה, ואז לא אחלל אותם מן קדושתם, גם בזה נקי אנכי וממלכתי מן הלבשת בגדי כהונה, כי דומה כאילו אני עומד ומקריב קרבנות, ובזה יהיה נקי גם מן קטרוג כלום הקריב לפניך פר ואיל, וכדי לחזק טעותו קרא שמות לסריסיו שהיו משרתים לו בסעודה היושבים ראשונה במלכותו על שם הכהנים משרתי אלהינו בבית המקדש, כי המה ראשונים במלכות שמים רואי פני מלך עליון, על כן קרא לשמות רואי פניו הקרובים אליו 'כרשנא שתר' על שם פרים בני שנה ושתי תורים וכן כולם, וכל זה עשה להשוות סעודתו ומשרתיה מכל וכל לסעודות המזבח ולעבודת הכהנים משרתי המזבח, וחשב להיות פטור על ידי זה, הן מן קטרוג כלום הקריב לפניך פר ואיל, הן מן עונש של בלשצר, הן מעונש של לבישת הבגדים לאיש זה.

ולפי שכל זה היה דמיון לבד ולא היה שם עבודה ממש, על כן מצאו המלאכים מקום לקטרג ולומר, רבונו של עולם אל תפן אל מנחתם, מנחת שוא היא, כי אין בכל מעשיו כי אם הדמיון לבד, שהרי לא היתה שם שום הקרבה ממש, על כן אמרו בלשון שלילה 'כלום הקריבו לפניך פרים בני שנה או תורים וכו', וכי בעבור שנקראו משרתיו על שם זה יהיה דומה כאילו הקריב ממש,

ובדרך זה יהיה כל פירוש הפסוק 'והקרוב אליו כרשנא שתר' כפשוטו ממש, גם לדברי בעל המדרש. ומכל מקום אמר בעל המדרש מסברא דנפשיה שהמלאכים קטרונו, שהרי באמת היה להם מקום לקטרג ולטעון עליו כל הטענות הנזכרים, ומסתמא לא שתקו מלאכי רחמים מלהזכיר חובתו לטובת ישראל ולשוב עמלו בראשו, על שנתלבש בבגדי כהונה בלא הקרבת קרבן, ועל שמכל הסעודה לא הקריב פר ואיל, ועל שנשתמש בכלי קודש, על כן נתקלקלה סעודתו על ידי ושתי, אבל מכל מקום לא נהרג כבלשצר כי היה קרוב לשוגג, וטעה במזימות זו אשר חשב שכל סעודתו מעין של מעלה. וזה פירוש יקר.

זכות העלון

תעמוד לאשה הצדקנית מרת אילה בת נחמה לרפואה שלמה.